

МАРИЙ ЙЫЛМЕ ПРОГРАММЕ

Умылтарен возымаш

Тўналтыш туныктымашын ойыртеме

Тўналтыш школ – йочан илышыштыже йөршеш у да ўшанле илыш тошкалтыш. Ынде тунемме төнежыште икшыве чарныде чот кыртмен тыршаш тўналеш, школышто тунемаш тўналмыж дене тудо тыглай йоча огыл, а тунемше чап лўмым налеш.

Ончыко ошкылым ыштымаште тунемшын уш-акылжым почылтарымаш да вияндымаш рўдө верым налыт. Тудын шарнен моштымашыжым умбакыже лывыртен шогыман. Адакшым лончылен, танастарен да иктешлен сенашат кумыландаш кўлеш. Тылеч посна ньоган көргө чон шижмашыжым шкаланже нергелаш да аклен шогаш йёным ыштыде ок лий.

Коло икымше курымыш тошкалше тачысе йоча телевизорым шуко онча, рўдө да верысе радиом колыштеш, эше Интернет йөн денат пайдалана. Ик могырым, тиде сай: икшыве, ешартыш шинчымашым налын, шкенжым пойдара. Вес могырым ончалаш гын, чыла передаче икшывылан келшыше огыл. Садлан улшо тёрсырым корандаш школлан логалеш.

Тачысе йоча книга, журналым да газетым шагал лудеш, утларакше телевизор да компьютер воктене шинчен эртара. Уш-акыл волгалтарыме паша уда огыл, а шўм-чон моторлык окшаклаш тўнал кертеш.

Тўналтыш школышто туныктышо шке пашаштыже шуко нелылыкым вашлиеш. Ик икшыве йоча садыш коштын, весе уке, кумшо ача-ава олмеш коча але кова пелен шинчен.

Адак вес азапат уло. Южо тунемше путыракат ок ярсе: урокышто шинча, кружокыш кая, мөнгө пашам шукта, музыкальный төнежыш вашка.

Тыге уремыште модынат ок шукто, йолташыже але кугыен-влак денат вашлийын ок сене. Чыла тидыже шкем кучен моштымаште, икте-весым умылымаште да йоратымаште вескана уда могырым палдырнен кертеш.

Тўналтыш школышто йоча-влак ынде ик еш гай коллективыш чумыргат. Туштыжо тўрлө калыкын икшывышт лийын кертыт. Марий коклаштат руш, татар, чуваш але вес калыкын йочашт вашлиялтыт. Тыге марий школьник-шамычат шочмо калыкын веле огыл, а тыгак руш да моло калыкын чонкөргө вий поянлыкышт дене палыме лийын шогат.

Тўналтыш школышко тўрлө шинчымашан ньога-влак толыт. Икте сайын тунем кертеш, весе ўлыкшырак, а кумшо йөршын уда радамыште лиеш. Сандене туныктышо, кажне йочан ойыртемежым шотыш налде, пашам нигузе атыландарен огеш керт.

Весымат палемдыде ок лий: классыште шочмо йылмым тўрлын палыше лийыт – икте марла яндарын кутыра, весе пеле марла, пеле рушла чокиа, кумшо марлажат, рушлажат ок кунештаре. Икшыве-шамычын уш-акыл атыланыме кўкшытыштат икгай огыл. [Молан манаш гын](#), ик ньога йоча садикышке коштын, весе тўрлө амаллан көра мөнгыштө шинчен. Ешыжат тўрлө: ача-ава – туныктышо але медицина пашаен, агроном але ветеринар,

шофер але механизатор, волькым але кайыкым ончышо, тыглай пашаче але пашадыме. Ик ешыште радиожат уке, весыште – телевизоржат, кумшышто – компьютержат.

Ялыште тичмаш классшат мӱнгешт толеш, тыге ик туныктышо шагал йочан кок классыште иканаште урокым эртарат. Оласе икшывылан театр, музей, тӱвыра полат пелен тӱрлӱ секций ден кружок шке омсаштым почыт гын, чыла тидлан ялыште шужен илат. Туге гынат оласе йочат ялысылан теве молан кӱранен кертеш: кумылым вӱчыкшӱ ковыра пӱртӱс, пашалан изинек шуаралтме вер, эше кажне кугыен кӱн икшыве улмыжым пала, чыла йочат кугурак-влакым шинчат; кугезына-шамычын мунло йӱлаштым аралымаште йоча-влакын иквереш лиймышт, икте-весым эскерыме да туныктымо мер кӱкшыт да кажне ешын аралыме пайдале традицийже.

Кеч-мом манат гынат, тӱналтыш класслаште шочмо йылме дене налме шинчымаш ондаксем семынак сайын тунеммаште ӱшанле негызак лийын ко- деш. Налме шинчымаш ден моштымашлан энертен, тунемше-влак шкештат **тунемаш тунемшаш** улыт.

Илышыште шочмо йылмын верже Марий Эл Республикын Конституцийжын (1994 ийыште пенгыдемдыме) 2-шо ужашысе 26-шо лончымы лудына:

1. Кажне ен могай наций гыч улмыжым рашемдаш да ончыкташ праван. Могай наций гыч улмым рашемдыме да ончыктымо шотышто нигӱмат ӱкым ыштыкташ ок лий.
2. Кажне шочмо йылмыж дене пайдаланаш, мутланаш, воспитатлаш, тунемаш да творчестволан йылмым эрык дене ойырен налаш праван.
3. Марий Эл Республикыште калык-влаклан национальный культурым, йылмым да йӱлам вияндаш права гарантироватлалтеш".

«Марий Эл Республикыште йылме нерген» Марий Эл Республикын Законштыжо (1995 ий 26 октябрь, 290-III №) тыге сералтын:

«38 лончо. Марий Эл Республика образованийым шочмо йылме дене шке кумылышт почеш налаш граждан-влакын иктӱр праван улмым признатла».

Конституций ден йылме нерген законышто увертарыме социальнo-политический права эн ончычак туныктымо пашаште шындаралтеш. Тиде шотышто тӱналтыш школ эн ончыл верым налын шога.

I-IV класслаште тунемше-влак чыла шинчымашым утларакшк марла налыт. Шочмо йылме шкежат икымше класс гычак предмет семын туныкталтеш. Арамлан огыл шочмо йылмым каласен мошташ лийдыме мастар туныктышо маныт. Марла умылтарымым йоча каньылынрак да писынрак авалта, уш-акылжымат куштылгынрак виянда. Шочмо йылмыж дене ойлымыж годым икшыве кугу нелылыкым ок шиж. Уроклаште тудо литератур йылмым вашлиеш, ава шӱр дене толшо мотор йылмын нимучашдыме сӱраллыкше дене юзо вийжым шке шӱм-чонышкыжо шындара.

Илышыште шочмо йылмын вержым рашемдаш кӱлмӱ годым тудын шӱрынлажым шергалде ок лий. Эн ончычак калыкын илыш пӱрымашыж дене вашкылдалтмыжым палемден кодыман. Шочмо йылме – мӱндыр кугезына-влакын курымла гыч вончен-шарлен толшо да кызытсе тукумлан уш-акыл да шӱм-чон поянлыкышт. Историйын тура савыртышан йыжынлаштыже марий калыкын наций семын одарланыме жапыште шочмо йылме шке куатшым да кӱлешлыкшым нигунарат йомдарен огыл. Эрыкан улмыж годым калык шке вий-куатшым эн ончычак мер пашаште ончыкта. Па-

шам ворандарен колтыде, илышым тўзаташ ок лий. Тўшка пашам шот дене виктарен колтымаште икте-весым умылымаш да ваш-ваш кутырен келшымаш кўлыт. Чыла тидыже йылме полшымылан кōра ышталтеш.

А теве вес йыжын. «Шочмо йылме мемнам шонкален моштышо еныш савырен» (И.Г.Иванов) Уш-акылым чарныде виандымаште, тўняончалтышым волгалтарымаште тудо шке куатшым чарныде пуэн шога: пўртўс тўняште айдеме шке вержым рашемда да, илышым радамлен, чын корно дене виктарен шога.

А школ омсам икымше гана почшо йочан ава шōр дене пырля толшо йылме дене пўртўс вийым да сōраллыкым икшыве кунар-гынат умылаш тўналын, илышым умылымашыже печкалтын. Тудо иктаж 3000 шомакан мутерже дене моктаненат кертеш. Ньогана ынде йылмын полшымыж дене шке шинчымашыжым писын шараш да чулымын кумдандаш тўналеш. Шочмо йылме шкежат тунемме предметыш савырна. Математика, шке йырысе тўня тунемшын ончылно шке капкаштым комдык почыт. Тунем да шонкале, шонкале да тунем. А шонкалыме куралже икте – шочмо йылме. Йоча мынар шуқырак шонкала, тунар пачаш вианеш, тачысе кечын тōржым да тōрсыржым умылаш тўналеш.

Йылме посна енлан пуымо пōлек огыл. Тудо тўшка илышын саскаже. Йоча, школыш толын, у ешыш – коллективыш ушна. Тыштыже ваш умылымаш, ваш келшымаш гына куанле ончыкылыкым сōра.

Шочмо йылме урок кок шōрынан. Лудмаш урокышто школьник икымше гана марий алфавитым пален налеш, мутвундыжым умбаке пойдара, калык ойпогым, шочмо сылнымутым окен, шочмо йылмын ям ден сōраллыкшым шижаш, нōргō кумылжым лывырташ тўналеш.

Йылме урокышто у йыжын почылтеш: йўкым луктын, айдеме кутыра, тудым тўрлын савыркален, вашталтылын, шомакым шочыкта, мут-влакым тўшкален, вашкылда, ойыш савыра. Мурыла, музыкала йонгалтше шочмо шомак-шамыч икшывын чон-кōргō кумылжым эплын ондалыт.

Шочмо йылмым шымлышыла, шочмо йылме дене тунемшыла, йоча-влак калыкнан тўвыра поянлык клатышкыже пурен ончалыт, мунло калык ойпогым, чонеш логалше мурым, сылнымут мастар-шамычын возымыштым, порылыклан негызым пыштыше йўлам нергелен лектыт. Шочмо йылмын юзо вийже куан шинчавўдым лукшо ныжыл марла сем деч нимынарят ўлнō огыл.

Пўртўсым да шке йырысе тўням кажне ен, тидын шотышто икшыват шке семынже тўрлын умылен налеш, но нигōат тидым шочмо йылме деч посна ыштен ок керт.

Чыла сомыл кокла гыч у еным моштен шуарен куштымаш йодышым поснак лоден кодена гын, йōршын йонылыш она лий дыр. Тиде паша тыгай: шочмо йылме ден сылнымут гоч лывырге йочан ушышкыжо эн волгыдо да ушан шонымаш-влакым шындараш, пайдале паша деч посна илен кертдыме, Шочмо Эл ден калыклан суапым конден кертше, шке да вес калыкым, тудын илыш корныжым палыше да тўвыражым аклыше, икте-весым умылышо да палыше ару чонан Айдемым таптен кушташ.

Марий йылме программын чоналтме ойыртемеже

Ондаксе дене танастарымаште чоналтме шотышто программына кугун ойыртемалтеш. Молгунамсе семынак ончылно «Умылтарен возымаш» пурталтын, но туштат ятыр вашталтыш уло. Тиде ужашын теоретический негызше виандалтын. Тыште руш школлам ямдылыме программын кышаже

палынак шижалтеш. Тусо чын да сай шонымаш-влак деч ме нигузеат кораншаш онал. Моланже пале: шочмо йылме денат, литератур лудмаш денат марий икшыват нигунарат ўлыкшў шинчымашан лийшаш огыл. Программым нергелыме годым уда огыл шкена традицийланат энертыме, мо сайжым арален кодымо.

Икымше класс программыште ойыртемалтше вашталтыш уло: арнясе шагат шагалеммылан кўра лудаш-возаш (грамотлан) туныктымаш у ий деч вара эше 5 арня шуйнен кертеш. Тыге кокымшо пелийыште марий марий йылме да лудмаш урок-шамычлан чумыр шагат иземеш.

Кокымшо класс гыч марий йылме ден литератур лудмаш урок-влак посна эртаралтыт. Йылме урок-влакшат у кўкшытыштў лийшаш улыт. А лудмаш урокшат тыглай огыл, а литератур статусым налеш.

Кажне классыште йылме лывыртыме паша тўвыргў саскам сўрышаш. Тудо класс гыч классыш, урок гыч урокыш воранен да воранен толжо. Арамлан огыл программыште ушештарымыла эре каласыме: «Лудаш-возаш (грамотлан) туныктымаш, класс деч ўрдыжсў лудмаш да йылмым лывыртымаш», «Буква-влак дене палыме лиймаш. Лудмаш да йылмым лывыртымаш», «Возымаш да йылмым лывыртымаш», «Марий йылме да йылмым лывыртымаш», «Литератур лудмаш да йылмым лывыртымаш».

Ўштышаш пашана нерген программынам кўчыкын шергал лектына.

Марий йылме, чын возен моштымаш да йылмым лывыртымаш

Шочмо йылме – илыш умылымаш, уш-акыл воштончыш да шўм-чон поянлык. Тудо мемнам шымата, лыпландара, эмла, арален налеш да кумылым нўлта. Йылме полшымо дене ушакылетым пойдарет, вес ен нерген утларак пален налат.

Кажне марий йылме урокышто кум кашта гоч вончыман: икымше – уш-акылым вияндымаш, кокымшо – йылмым лывыртымаш, кумшо – воспитательный паша. Нине кум йогын урокышто ик йогынышко ушнат.

Кокымшо класс гыч йоча-влак марий йылмым келгын тунеммашке куснат. Рушла «систематический курс» малдалыт. «Синтаксис», «Морфологий», «Мутын составше (морфемика)», «Лексика», «Графика», «Йўк ден буква (фонетика) да орфоэпий», «Орфографий ден пунктуаций» ужаш-влак кунам-гынат шымлымаш тўсым налыт.

«Синтаксис» раздел утларакшым «Предложений» да «Мут сочетаний» тема-шамычым авалта. Уш-акылым вияндыме да йылмым лывыртыме нерген мутым лукмеке, эн ончычак предложенийын суапшым ушештарыман. Предложенийым чын да моштен чоныде, икте-весе дене вашкыл кучашат ок лий. Тўрлў предложенийым лудмо, лончылымо да чонымо негызеш изи ньога шке шочмо йылмыжым келгынрак умылен налеш. Чыла тидым шотышко налын, кажне классыште марий йылме урок синтаксический негызым налеш. Умбакеже морфологийымат, фонетикымат, моло разделымат тиде корно денак тунемаш келша.

Предложений. Мут-влакым палыме, почела каласен кайыме. Нунын ойыртемештым лончылымо дене гына шке шонымым вес енлан писын да раш почын пуаш ок лий. Тыйым умылышт манын, мут-влакым икте-весе дене кылден, кельштарен радамлен, чапле предложенийым чонен кутырыман.

Тунемше-влак икымше классыштак, эше буква дене палыме лийме деч ончычак, предложений нерген умылымашым налыт. Варажым предложенийым мут деч, мутым предложений деч ойыраш тунемыт. Нуно ойлымо да лудмо годым предложений пытымым йўк дене палдарышаш улыт.

1 классыштак предложенийым кугу буква дене возаш тўналаш да точкым шынден мучашлаш тунемыт.

2 классыште икшыве-влак предложений мучаште точкым, вопросительный ден восклицательный знакым кучылташ тўналыт. Предложенийын главный членже-влак дене палыме лийыт, йодыш почеш мут-влк кокласе кылым рашемдат.

3 классыште мут сочетаний кугу верым налеш. Мут сочетанийыште да предложенийыште шомак-влак кокласе кыл лончылатеш. Главный ден второстепенный член-влак тунемалтыт.

4 классыште «Предложений» раздел почеш паша умбакыже ышталтеш. Икгай членан предложений-влак посна ойыралтыт. Сложный предложений дене палыме лийыт. **Да, ден, а, но** союз-влак дене ушалтше предложений-влак тунемалтыт.

Мут. Предложений дене палыме лийме годым, мут нерген ойлыде, нигузе от керт. Шомак деч посна предложенийым от чоно.

Мутым тўрлө могырым лончылен, ныл ий коклаште йоча теве мом пален налеш:

– кажне шомак шкенан йырысе илышын могай-гынат ик йыжынжым почын пуа, мом-гынат ончыкташ кучылталтеш;

– чыла мутынат шке грамматический ойыртемеже уло: кажне шомак могай-гынат ойлымаш ужаш лиеш;

– кажне мут тўрлө значений дене ойыртемайтеш;

1 классыште знаменательный ойлымаш ужаш-влак лан йодышым шындаш темлалтеш.

2 классыште **кб? мо? могай? мом ышта?** йодышлан вашештыше шомак-влак дене палыме лийыт. Собственный лўм мут-влакым кугу буква дене возаш тунемыт. Кумдан кучылталтше почеш мут-влак лончылатыт.

Мутвож нерген тўналтыш умылымаш пуалтеш. Родо-тукым шомаклаште икгай вожан мут-влак лончылатыт.

Пич мужыран йонгыдо согласный йўк-влак эскералтыт. Тыгай йўкан шомак-влакым чын возаш туныктат.

3 классыште «Мутын составше» теме кугу верым налеш. Шомакын ужашыже-влакым лончылаш тўналыт. Ынде нуно утларак келгын тунемалтыт. Пич да йонгыдо солгласный дене пытыше мутвожан шомак-влакым чын возаш тўналыт. Ударенийдыме гласный мучашан шомак-влакым чын сешаш тунемыт (кўрльб, тольо, нале). 3 классыште шуқырак жапым ойлымаш ужаш-влак налыт. Лўм мут, пале мут, глагол, почеш мут келгыракын тунемалтыт.

4 классыште олмештыш мут, чот мут да наречий ушнат. Ойлымаш ужаш-влакым тунемме годым мутым состав дене лончылаш йӧн лектеш. Мут-влакым чын возаш утларак жап ойыралтеш.

Йӱк да буква. Йӱк ден буква-влак дене тунемше-влак 1 классыштак палыме лийыт. У ий деч вара йӱк ден буква-влакым лончылымаш фонетика да графика кӱкшытышкӧ нӧлталалтеш. Йӱк ден буква кокласе ойыртемем рашемдымаште тунемше-влак ятыр нелылыкым шижыт. Эн ончычак марий йылмысе 8 гласный йӱк да 12 гласный буква нерген уэш кутырыман. **Е, ё, ю, я** буква-влак посна лончылалтыт. 24 согласный йӱк да 22 согласный буква нергенат келге шинчымашым пуыман. Пушкидо согласный-влакым возымо шотыштат паша ышталтшаш.

2 классыште фонетика дене паша умбакыже шуйна. **Ы** йӱкын ойыртегалтше тӱсшым лончылаш туныктена. **Ф, х, ц, щ, б** йӱкан мут-влакым чын ойлаш да возаш туныктыман. Ударений денат паша ышталтшаш. Марий алфавит дене палыме лиймеке, мут-влакым радам дене нергелаш туныкташ.

3 классыште ударениян да ударенийдыме гласный йӱк-влак умбакыже лончылалтыт. Мутышто ударенийдыме пытартыш **ӧ, о, е** гласный буква-влакым гармоний закон дене келшышын сераш туныктат.

4 классыште посна фонетический теме уке. Ынде 1-3 класслаште чыла тунеммым ушештарен да иктешлен шогыман. **Марий йылме предметын чумыр ойыртегалтше могыржо.**

Туныктымашын цель ден задачыже.

Шочмо марий йылмым туныктымаште тыгай **цель-влак** шындалтыт:

– йылме наука нерген тӱн умылымашым пуаш;

– йочан кутырымо да возымо йылмыжым лывырташ;

Цельыш шуаш тыгай задаче-влакым ыштыман:

– шочмо йылмын поянлыкше нерген шинчымашым пуаш;

– шке гыч текстым чонаш туныкташ;

– шке йылмым тӱзаташ ужаш.

Марий йылме курсым чоналтмыже.

Руш йылмым туныктымаште марий йылме польш кидым шуялта.

Икымше классыште шочмо йылме урокышто эн ончыч ыштышаш паша – лудаш-возаш туныктымаш. Тудо 21 арня чоло шуйна. Февральысе каникул марте иктешлалтеш. Тиде урокыштак возаш тўналыт. Пропись тетрадь дене пашам ыштат. Грамотлан тунем шумеке, марий йылме да лудмаш урок-влак посна эртаралташ тўналыт.

2-4 класслаште марий йылме урок-влак 4 кугу ужаш гыч шогат:

- предложений да мут;
- мут да предложений;
- йўк ден буква да предложений;
- йылме лывыртымаш.

Кажне ужашыште орфографийлан тўткыш ойыралтеш.

Предметын тўн корныжо-влак:

Нуно тыгай лийыт:

- мутым чын возымаш да ойлымаш;
- йылмым лывыртымаш.

Йоча теве мом ыштен моштышаш:

- сайын лудмаш;
- чаткан возымаш;
- мутер-влак дене пайдаланен моштымаш.

Туныктымашын пайдаже. Тудо тыгай лиеш:

- шочмо йылме тўн предметак лийын кодеш;
- тунемшын кумылжо илана;

- шочмо йылмын ямже тудын дек корным муэш;
- йоча марла устан ойлаш тунемеш;
- йоча моло предметым сайын тунемаш тўналеш.

Марий йылмым тунеммашын лектышыже тыгай лийшаш:

- шотан айдемым шуарен куштышаш;
- йылме ен-влак кокласе вашкыл кучымо тўн йон лийшаш;
- йочан йылме культурыжо вияншаш;
- йылмын поянлыкшым кучылт моштышаш;
- ваш-ваш кутырен, диалогым чонен моштышаш;
- шке возымым терген моштышаш.

Кутырымо да возымо паша.

Колыштмаш. Кутырымашын кўлешлыкшым рашемдымаш. Мо нерген увертарымым нергелымаш. Йодыш-влаклан вашештен моштымаш.
Мутланымаш. Повествований, описаний да шонкалымаш сынан текстым кучылт моштымаш. Саламлалтме, чеверласыме да тауштымо шомак-влакым кучылт моштымаш. Йўк-влакым чын каласымаш.

Лудмаш. Йылмым тунеммаш эре лудмаш дене пырля ошкылеш. Садлан эн ончыч слог дене лудмашке кусныман. Вара тичмаш шомакым лудмашке вончыман. Мом лудмым умылен моштыман. Ударенийым эскерыман. Сылнын лудаш тунемман. Орфоэпийын йодмыжым шуктыман.
Возымаш. Возымо годым гигиенын йодмыжым шуктымаш. Парня-влакым лывыртываш. Чыла буквам чын возаш тунеммаш. Арун да чаткан возаш тунеммаш. Книга але доска гыч возен налаш тунеммаш.

Мут ден предложений. Мутын мом ончыктымыжым рашемдымаш. Мут ден предложений кокласе ойыртемным улылымаш.
Чын возымаш. Мут-влкым чын возымо правил-влак дене палыме лиймаш. Предложений тўналтышым да собственный лўм мут-влакым кугу буква дене возен моштымаш. Мутым ик корно гыч весыш чын кусарымаш. Предложений мучаште препинаний знакым шынден моштымаш.
Йылмым лывыртываш. Мут поянлык дене пайдаланен, изирак текстым шонен возымаш. Сылнын лудаш да возаш тунеммаш.

Марий йылме дене тўн курс. Синтаксис.

Мут, мут сочетаний да предложенийым ойыркалымаш. Каласыме цель дене предложений-влакын тўрлў лиймышт нерген палымаш. Предложенийын грамматический рўдыжым палымаш. Главный ден второстепенный член-влакым ойыркален моштымаш. **Морфологий.** Ойлымаш ужаш-влак. Самостоятельный ден служебный ойлымаш ужаш-влак. Лўм мут. Лўм мутын собственный да нарицательный улмыжо. Лўм мутын числаже да падежше. Лўм мутым состав дене лончылымаш. Пале мут. Пале мутым кучылт моштымаш. Глагол. Глаголын жап, числа, лица формыжо-влак. Глаголым состав дене лончылымаш. Чот мут. Чот мутын кўлешлыкше. Марла шотлен моштымаш. Почеш мут. Почеш мут-влакым чын кучылт моштымаш.

Графика. Йўк да буква ойыртемным палымаш. Марий алфавит дене пайдаланен моштымаш.

Лексика. Шомкын мом ончыктымужым рашемден моштымаш. **Мутын составше.** Икгай вожан мут нерген умылымаш. Тушто морфемым чын муын моштымаш.

Орфографий. Мутым чын возымо правил-влакым кучылт моштымаш. Мутым вончыктарен моштымаш. **Е, ё, ю, я** буква-влакым возен моштымаш. **Ы** букван возалтмыже.

Йылмым лывырттымаш. Сылнын мутланен, возен моштымаш. Текстым серен моштымаш. Текстысе ужаш-влакым радамлымаш. Текстлан планым чонен моштымаш. Текстын тўрлў лиймыжым палымаш. Серышым возен моштымаш. Тўрлў изложенийым возымаш. Сочиненийым сылнын серымаш. Диалогым чын чонымаш. Йылмым шымлаш тунеммаш.

Марий йылме программе 3 класс

Марий йылме да йылмым лывырттымаш

Тунемме материал.

Ончыч тунеммым ушештарымаш.

Предложенийын рўдыжў. Мут-влак кокласе кыл. Каласыме цель дене предложений-влакын тўрлў лиймышт.

Лўм мут, пале мут, глагол, почеш мут.

Йўк ден буква-влак. Гласный ден согласный йўк-влак. Ударений.

Предложений. Подлежащий ден сказуемый. Второстепенный член-влак.

Мут сочетаний. Мут-влак кокласе кыл. Предложений-влакым чонымаш. Второстепенный член-влак дене предложений-влкым шарен возымаш. **Предложений ден мут.**

Мутын составше. Икгай вожан мут-влакым предлженийыште эскерымаш. Мут состав. Мутмучашым эскерымаш. Суффикс. Тўрлў суффикс-влакым эскерымаш.

Йўк да буква-влак.

Гласный йўк-влакым ушештарымаш. Ударениян да ударенийдыме слог-влакым эскерымаш. Мут мучаште ударенийдыме гласный-влакым возен моштымаш.

Предложений ден ойлымаш ужаш-влак.

Ойлымаш ужаш-влак нерген умылымаш. Лўм мут, пале мут, глагол да почеш мут дене палдарымаш.

Лўм мутын падеж да числа дене вашталтмыже.

Пале мут. Пале мутын кучылталтмыже.

Глагол. Глаголын жапше. Ваштарешла шогышо глагол-влкым кучылт моштымаш.

Кўрылтде кутырымаш. Лудмо текстым тичмашын каласкалымаш. Текст почеш шкевуя планым чонымаш. 60-70 шомакан изложенийым возымаш. Сочиненийым возымаш. Серышым возаш тунеммаш. Текст. Текстым ужаш-влаклан шелмаш, вуймутым пуымаш, планым ыштымаш. Текстын чо-налтме кышкарже.

Арун да чаткан возымаш.

Возымо годым гигиеным эскерымаш.

Изи ден кугу буква-влакым чын возымаш.

Кўрылтде возен моштымаш. Буква-влакым чын ушымаш.

Тунемме ий мучко возен моштышаш мут-влак: вашкўзў, вўргече, ёлка, изарня, ишке, йошкарге, клат, клуб, колхоз, колызо, кўгўрчен, кугарня, ... (туныктышо ойырен налын ямдылышаш).

Календарно- тематический планирований 68 шагат

№ п/п	Урокынтемыже	Жап
1	Ончыч тунеммым иктешлен ушештарымаш	
2	Предложенийыште мут кокласе кыл	
3	Каласыме цель дене предложений-влакын түрлө лиймышт	
4	Каласыме цель дене предложений-влакын түрлө лиймышт	
5	Интонаций шот дене каласыме предложений влак	
6	Лум мут, пале мут да глагол-влак, нунын йодышышт.	
7	Кумдан кучылталтше почеш мут-влак	
8	Йук да буква-влак	
9	Предложений. Предложенийыштетун член-влак	
10	Предложенийын второстепенный членже-влак	
11	Мут сочетаний	
12	Мут-влак кокласе кыл	
13	Диктант	
14	Изложений	
15	Предложенийым второстепенный член-влак ден ешарымаш	
16	Предложенийым второстепенный член-влак ден ешарымаш	
17	Сочинений	
18	Мутын составше. Мутвож	
19	Икгай вожан мут-влак	
20	Сочинений	
21	Мутмучаш	
22	Мутмучаш	
23	Суффикс	
24	Суффикс	
25	Мутын составше темым иктешлымаш урок	
26	Диктант	
27	Изложений	
28	Гласный йук нерген ушештарымаш	
29	Ударений. Слог.	
30	Ударенийдыме пытартыш гласныян шомак-влакым возен моштымаш. Ударенийдыме ö гласный	
31	Ударенийдыме o гласный	
32	Ударенийдыме e гласный	
33	Ударенийдыме ö, o, e гласный мучашан мут-влак нерген тунеммым иктешлымаш	

34	Диктант	
35	Предложений ден ойлымашужаш-влак.	
36	Лўм мут	
37	Лўм мутын числаже	
38	Лўм мутын падеж дене вашталтмыже (склонений).	
39	Лўм мутын кӧ? да мо? йодыш-влаклан вашештымыже	
40	Лўм мутын множественный числаште падеж дене вашталтмыже	
41	Лўм мутын падежше–влак. Именительный падеж	
42	Родительный падеж	
43	Дательный падеж	
44	Винительный падеж	
45	Местный падеж	
46	Сочинений	
47	Направительный падеж	
48	Обстоятельственный падеж	
49	Изложений	
50	Диктант	
51	Лўмутын падеж мучашыжым возен моштымаш	
51	Лўммутын падеж мучашыжым возен моштымаш	
52	Сочинений	
53	Лўм мут неоген тунеммым иктешлымаш	
54	Предложенийыште тўн член-влак	
55	Лўм мутын кучылталтмыже	
56	Пале мут. Пале мут нерген умылымаш	
57	Пале мутын кучылталтмыже	
58	Глагол. Глагол нерген умылымаш	
59	Глаголын числаже	
60	Глаголын жапше	
61	Глаголын кучылталтмыже	
62	Лўм мут, пале мут, глагол, почеш мут нерген шинчымашым иктешлымаш	
63	Лўм мут, пале мут, глагол, почеш мут нерген шинчымашым иктешлымаш	
64	Лўм мут, пале мут, глагол, почеш мут нерген шинчымашым иктешлымаш	
65	Диктант	
66	Сочинений	
67	Изложений	
68	Предложений ден ойлымаш ужаш-влак нерген шинчымашым иктешлымаш	

